

and Georgia. In 2012 the previous year tourists from Ukraine +20.5 percent increase. Of marine tourism center - in a rapidly developing tourist infrastructure has not gone unnoticed by the Ukrainians. Awarded by the Department of Tourism and Resorts of Ukraine's family turned out to be exactly what I -500 000 lucky tourists who arrived in Batumi on the advice of friends. [5]

There is a lot of agreement between Georgia and Ukraine Friendship, Cooperation and Mutual Assistance. We hope that the traditional friendship and cooperation between the two countries will be continued and expanded.

References:

1. http://www.mfa.gov.ge/index.php?sec_id=369&lang_id=GEO
2. www.geostat.ge, info@geostat.ge
3. <http://www.economy.ge/?category=4&lang=geo&dn=1207>
4. <http://www.economy.ge/?category=4&lang=geo&dn=1177>
5. <http://www.tourismadjara.ge/new/index.php?a=main&pid=896&lang=geo>

Ключові слова: Зовнішня торгівля, експорт, імпорт

Ключевые слова: Внешняя торговля, экспорт, импорт

Key words: Foreign Trade, Import, Export

УДК 330.142

СУТНІСТЬ ТА РОЛЬ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО КАПІТАЛУ

Ковтуненко К.В., к.е.н., доцент, Одеський національний політехнічний університет, м. Одеса

Ковтуненко К. В. Сутність та роль інтелектуального капіталу.

Стаття присвячена ролі інтелектуального капіталу в сучасній економіці України. У статті проаналізовано точки зору різних зарубіжних і вітчизняних авторів щодо інтелектуального капіталу як економічної категорії. Визначено склад інтелектуального капіталу, зроблено акцент на його людську і структурну складові. На основі визначення ролі і відображення структури складових елементів сформовано повне уявлення поняття «інтелектуальний капітал». Розглянуто етапи поступової трансформації результатів наукових досліджень в інтелектуальний капітал і методи його оцінки: витратний і експертний. Позначені основні проблеми, зокрема, відсутність комплексної системи оцінки інтелектуального капіталу.

Ковтуненко К. В. Сущность и роль интеллектуального капитала.

Статья посвящена роли интеллектуального капитала в современной экономике Украины. В статье проанализированы точки зрения разных зарубежных и отечественных авторов относительно интеллектуального капитала как экономической категории. Определен состав интеллектуального капитала, сделан акцент на его человеческую и структурную составляющие. На основе определения роли и отражения структуры составных элементов сформировано полное представление понятия «интеллектуальный капитал». Рассмотрены этапы постепенной трансформации результатов научных исследований в интеллектуальный капитал и методы его оценки: затратный и экспертный. Обозначены основные проблемы, в частности, отсутствие комплексной системы оценки интеллектуального капитала.

Kovtunencko K. Nature and role of intellectual capital.

The article focuses on the role of intellectual capital in the modern economy of Ukraine in comparison with the achievements of other more developed countries. In this article were analyzed the point of view of various authors on the concept of intellectual capital as an economic category and presented the basic definitions to uncover the nature of the concept at most. The structure of intellectual capital was defined, and was single out its human and structural parts. Also there was revealed the role of the separate elements of each part in order to understand the general category of intellectual capital better. The approaches of analysis of the nature of intellectual capital, methods of assessment and the problems that arise were examined. The most problematic stage of the analysis can be considered the transition of intellectual property in the capital, since it is extremely difficult to estimate. The absence of an integrated system of evaluation of capital has led to many problems in this area. The article gives some examples of methods of assessment such as the expense and expertise, and the steps by which capital can be evaluated. In the end of the article are listed the key problems and presented the main findings on the topic.

Постановка проблеми. На початку XXI століття важливими для економічного розвитку стали знання та інформація. Також помітно збільшилась різниця між вартістю підприємства у балансових звітах та вартісною оцінкою інвесторів. Сучасна ринкова економіка складається з різноманітних виробничих, комерційних,

фінансових й інформаційних структур, а також стимулює розвиток творчої інтелектуальної праці, впровадження у виробництво новітніх технологій, винаходів, корисних моделей, програмних продуктів тощо. Ринок дозволяє виміряти людську працю, яка в кінцевому підсумку знаходить свій вираз у формі числа (вартості товару) в ринковому середовищі. Науково озброєна праця, що ґрунтується на знаннях, творчі здібності працівників та їх професійна кваліфікація, торговельні знаки, патенти, структура управління та інформаційні технології являються рушійною силою виробництва, стратегічними факторами економічного розвитку національної економіки. На сьогодні, важливими являються не лише матеріальні речі, предмети і послуги, а й результати інтелектуальної праці – ідеї, управлінські рішення, винаходи тощо, по відношенню до яких використовують наступні терміни: “інтелектуальна власність”, “інтелектуальний потенціал”, “інтелектуальний капітал”, “комерціалізація інтелектуальної власності” та ін. Важливість ролі інтелектуального капіталу все глибше усвідомлюється різними дослідниками. Інтелектуальний капітал вже охоплює всі сторони господарства: комерційні і некомерційні організації, військові установи, церкву і навіть уряд. Підприємці, що усвідомлюють всю важливість цього явища, налагоджують облік вартісних показників не тільки фінансового, а й людського та структурного (технологічного) капіталу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вважається, що термін “інтелектуальний капітал” вперше використав у 1969 р. відомий американський дослідник Дж.К. Гелбрейт. Основний вклад у дослідження категорії “інтелектуальний капітал” внесли такі зарубіжні вчені та практики, як Т. Стюарт, П. Саліван, Д. Тіса, Л. Едвінсона, М. Мелоуна та ін. Теоретичні засади інтелектуального капіталу розвивали В.С. Пономаренко, П.Пільцер, Л.Туроу, Д. Белл, Г. Беккер, М.Кастельс, Р.Райх, Дж. Гелбрейт, Нейєнбург, О. Тоффлер, В.Гойло, Т. Форт’юн, Ф.Фукуяма, С. Джамай та ін. М. Фрідмен відомий своєю спробою виявити специфічну роль інформації, знань та інтелекту в забезпеченні передумов економічного зростання розвинених країн у другій половині ХХ ст. Американський економіст Дж. Тобін запропонував оригінальну формулу інтелектуального капіталу, як різниця між ринковою вартістю компанії та її ринковою оцінкою. З точки зору Д. Даффі інтелектуальний капітал – сукупні знання, якими володіє організація в особі своїх співробітників, а також у вигляді методологій, патентів, архітектури і взаємозв’язків. Е. Брукінг ототожнює його з нематеріальними активами, які слугують підґрунтям існування та конкурентних переваг підприємства.

В Україні концепція інтелектуального капіталу почала формуватися порівняно недавно і тому українські вчені виявили проблеми теорії інтелектуального капіталу значно пізніше ніж їх колеги закордоном. Невирішеними залишаються питання визначення критеріїв і розробки методів оцінки інтелектуального капіталу. Однак не дивлячись на те, що багато питань ще лишилися неопрацьованими, українські вчені вже майже наздогнали західних науковців. Серед них: О. Кендюхов, А. Колот, Е. Лібанова, О. Ю. Амосов, Д. П. Богиня, В. В. Онікієнко, О.М. Онищенко, А. Чухно, Л.Федулова, О.І. Даций, М. С. Дороніна, Н. Д. Лук’янченко та ін. В своїх роботах вони досліджували теоретичні та практичні питання щодо формування та використання інтелектуального капіталу, відзначили неопрацьованість проблеми ефективного управління інтелектуальним капіталом на рівні підприємства, вивчали саму концепцію інтелектуального капіталу як економічної категорії.

О. Бутнік-Сіверський в своїй роботі визначив інтелектуальний капітал, як «один із різновидів капіталу, який має відповідні ознаки капіталу і відтворює, одночасно, властиву лише йому (інтелектуальному капіталу) специфіку і особливості. Як економічна категорія інтелектуальний капітал розглядається з позиції авансованої інтелектуальної власності, що під час свого руху приносить більшу вартість за рахунок додаткової вартості. [1, С.16-27] Під інтелектуалізацією людського капіталу розуміють процес поступового підвищення інтелектуального рівня людського капіталу на основі синтезу інформації, загальних і професійних знань, умінь і навичок окремого індивіда, що відбувається для забезпечення відповідності сучасним умовам господарювання та отримання соціально-економічного ефекту. Результатом процесу інтелектуалізації праці виступають створення, формування і нагромадження людського та інтелектуального капіталу, які визначають ефективність будь-якої діяльності. Інтелектуальний капітал – це знання, які можуть бути перетворені в прибуток та оцінені. Він охоплює будь-які технологічні, управлінські та ринкові новини, які можуть бути інновацією, тобто приносити додатковий прибуток.

Згідно Й. Руссу, С. Пайка та Л. Фернстема, інтелектуальний капітал – це нематеріальні ресурси, що беруть участь в створенні цінності організації і є такими, що повністю або частково нею контролюються [2, С. 67]. За Е. Брукінгом інтелектуальний капітал – це сукупність нематеріальних активів, що можуть бути використані для створення вартості і без яких компанія не може існувати і розвивати конкурентні переваги [3, С. 128]. Б. Б.Леонт’єв визначає інтелектуальний капітал підприємства як вартість сукупності інтелектуальних активів, включаючи інтелектуальну власність, інтелектуальні здібності та навички персоналу, накопичені бази знань і корисні стосунки з іншими суб’єктами [4, С. 44].

Мета статті – розглянути роль інтелектуального капіталу у сучасній економіці, визначити його структуру та виявити проблеми, які виникають при аналізі сутності та оцінці інтелектуального капіталу.

Викладення основного матеріалу. Поняття “інтелектуальний капітал” відображає принципово новий підхід до аналізу ринкових відносин, конкурентних переваг та лідерства підприємств, що ґрунтуються на ефективному використанні нематеріальних чинників, здатних привести в дію механізм інноваційного розвитку.

Якісні зміни у структурі виробництва та суспільства вказують на те, що інтелектуальний капітал став домінуючим фактором економічного розвитку країн світу. Інтелектуальний капітал – один із основних факторів, що визначають конкурентоспроможність економічних систем на сьогодні, а тому і економічну силу нації. На макроекономічному рівні інтелектуальний капітал став головним чинником, який визначає місце

країни у новій економіці, так як підприємство вже не може забезпечувати істотні конкурентні позиції на ринку тільки за рахунок матеріальних і фінансових ресурсів.

Наприклад такі країни як Німеччина, Японія, Сінгапур, Тайвань та інші розвинуті країни з невеликим ресурсним потенціалом змогли досягти світове лідерство завдяки стратегії, яка передбачає розвиток освіти і науки, використання ресурсозберігаючих та екологічно чистих технологій виробництва.

Склад інтелектуального капіталу неоднорідний: безпосередньо знання, які невіддільні від людини, та об'єктивні умови застосування цих знань для підвищення ефективності та конкурентоспроможності фірми. До інтелектуального капіталу можна віднести не тільки наукові кадри, а й заводські марки, товарні знаки, ліцензії, патенти. Такі активи не фігурують у балансових звітах, оскільки їх вартість вважається нульовою.

Інтелектуальний капітал як правило поділяють на дві частини: людський та структурний капітал.

Людський капітал втілений у працівниках компанії у вигляді досвіду, знань, навичок, здібностей до нововведень, а також у загальній культурі, філософії фірми, її внутрішніх цінностях, застосованих до виконання поточних завдань. Він не може бути власністю компанії, тому людський капітал не може належати не тільки власним засобам фірми, а й взагалі його не можна розглядати як одну зі статей її активів і внаслідок цього його не можна традиційно оцінювати. Роль людського капіталу, як складової інтелектуального капіталу, зростає, так як нові ідеї створенні людським капіталом стимулюють економічне зростання і збільшення національного багатства. Як підтвердження цьому можна привести статистику Світового банку, з якої видно, що у складі національного багатства США основні виробничі фонди складають 19%, природні ресурси – 5%, а людський капітал – 76% [5, С. 3]. На Україні, незважаючи на усі перешкоди, що виникли у науковій сфері протягом 90-х років, існує потужний науково-технічний персонал.

Виділяють продуктивні і непродуктивні елементи людського капіталу [6, С. 73]. Г. Руз стверджував, що люди генерують капітал через компетенції, що відображають їх навички та освіту, через їх особисте ставлення до роботи та поведінку та через інтелектуальну спритність, під якою розумів інноваційність та відкритість до змін [7, С. 102]. Продуктивний людський капітал поділяють на інтелектуально-виробничий (керівники, спеціалісти, приватні підприємці та ін.) і безпосередньо виробничий (кваліфіковані працівники, механізатори, некваліфіковані робітники).

Структурний капітал охоплює організаційну структуру, патенти, торгові марки, технічне й програмне забезпечення, а також відносини, які виникли між компанією та її клієнтами. Т. Стюарт зазначив, що структурний капітал – це те, чим фірма безпосередньо володіє [8, С. 109]. Він поділяється на клієнтський та організаційний капітал. На відміну від людського, він може бути власністю компанії, його можна скопіювати, відтворити або віднести на користь іншої фірми або навіть окремої особи. Вартість елементів структурного капіталу легко виявити в балансі фірми у вигляді статей, позначених як "капіталізовані витрати на науково-дослідні та конструкторські розробки", або ціни, сплаченої за окремі права інтелектуальної власності у вигляді ліцензії чи патенту. Придбані права власності, ліцензії, патенти, бази даних та інше вважають активами фірми, що відображаються в балансі як її основні засоби.

Відомо, що існує пряма залежність між витратами на науку і якістю зростання економіки. Нові наукові принципи змінюють науково-технічні напрями розвитку технології. Сучасна інтелектуальна економіка вивчає зміну частки інтелектуального капіталу у загальній вартості підприємства, використання інтелектуальних ресурсів в процесі виробництва, ціноутворення та методи оцінки. Частка нових або удосконалених технологій, продукції, обладнання, які містять нові знання або рішення, у розвинених країнах сягають 70-85% приросту ВВП [9, С. 579].

На відміну від основних і обігових фондів, інтелектуальний капітал не можна побачити або відчутти, адже знання належать працівнику, а його праця реалізується через його знання. Інтелектуальний капітал об'єднав наукові та професійно-технічні знання працівників, інтелектуальну працю й інтелектуальну власність, накопичений досвід, спілкування, організаційну структуру і все це визначає імідж фірми. Самим важким етапом у ланцюгу, що зв'язує науку, винахідника зі споживачем є трансформація інтелектуальної власності в інноваційний продукт, придатний для виробництва і ринку [10, С. 35-42].

Існує три основні етапи поступової трансформації результатів наукових досліджень в капітал, від використання якого отримується економічний ефект:

1) трансформація наукової продукції в об'єкти права інтелектуальної власності шляхом юридичного закріплення ексклюзивних прав авторів чи власників результатів наукових досліджень на їх застосування, реалізацію та інші форми використання;

2) комерціалізація об'єктів прав інтелектуальної власності в статусі товару, фундаментальною ознакою якого є ціна. Комерційне використання об'єктів інтелектуальної власності як товару потребує їх вартісної оцінки. Визначення оціночної вартості таких об'єктів необхідне не лише при операціях купівлі-продажу, а й при приватизації підприємств, їх внесенні до статутного капіталу, передачі в оренду та інших транзакціях.

3) капіталізація об'єктів інтелектуальної власності як нематеріальних активів в балансі, що потребує правильного їх обліку та достовірного відображення інформації про первісну та залишкову вартість цих специфічних ресурсів підприємств [11, С. 40].

Найважливішим для цієї трансформації являється оцінка інтелектуального капіталу, так як вона являється основою для подальшого управління капіталом. Однак саме цей етап являється погано розвинутим і викликає багато проблем, через відсутність єдиної системи методів оцінки, які б давали максимально достовірну інформацію.

Багато прийнятих в умовах економічної реформи законів, указів Президента і постанов Уряду, що стосуються використання об'єктів інтелектуальної власності у підприємницькій діяльності неможливо реалізувати без розв'язання проблеми вартісної оцінки прав на об'єкти інтелектуальної власності.

Інтелектуальний капітал можна проаналізувати за трьома напрямками (Рис. 1), що дасть можливість більш точно його оцінити.

Інтелектуальний капітал може оцінюватися прямим (витратним) методом (відповідно до кошторису) та експертним методом.

Витратний метод оцінки вартості інтелектуального капіталу передбачає, що потенційний покупець, володіє відповідною інформацією (кошторисом витрат) про предмет купівлі та не витратить за нього більше, чим вартість іншого об'єкта в складі нематеріальних активів тієї же корисності. Метод передбачає визначення затрат на відтворення початкової вартості об'єктів інтелектуальної власності у складі нематеріальних активів підприємства з урахуванням його наступних вдосконалень або заміни з визначенням режимів амортизації на період подальшого використання з метою встановлення його реальної вартості.

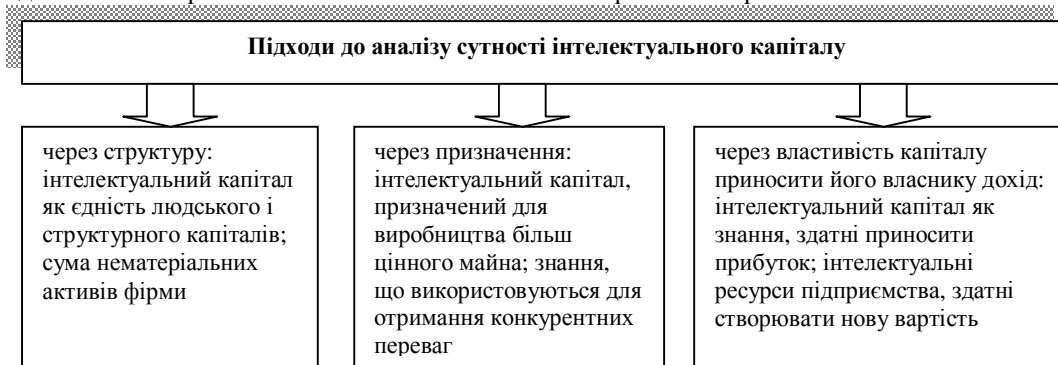

Рис.1 Аналіз сутності інтелектуального капіталу

Експертний (ринковий) метод оцінки вартості інтелектуального капіталу передбачає використання методу порівняльних продаж, тобто у прямому порівнянні оцінюваного об'єкта з іншим, аналогічним по якості, призначенню і корисності, який був проданий на аналогічному ринку.

Висновки:

Інтелектуальний капітал в останній час став вирішальним критерієм оцінювання компаній і установ, оскільки тільки за допомогою нього можна відобразити у повній мірі динаміку розвитку підприємства та процесу створення цінностей; оцінити сучасне виробництво, яке змінюється настільки швидко, що говорити про його реальну вартість можна лише з огляду на професійні якості його працівників, їх відданість справі та якості знарядь праці, які вони використовують.

Інтелектуальний капітал має такі специфічні ознаки: як правило являється нематеріальним, хоча форми, яких набувають інтелектуальні активи можуть бути і матеріальними; зберігається та нагромаджується у специфічних, нетрадиційних формах; є основним компонентом визначення ринкової вартості сучасних підприємств. Ключові проблеми, які виникають при оцінці інтелектуального капіталу: деякі методи відображають практичний досвід окремої компанії, її специфіку діяльності, національними особливостями, що робить їх непридатними в інших випадках; ряд методів потребують великих фінансових та організаційних затрат для впровадження та підтримки; не всі методи дозволяють оцінити динаміку інтелектуального капіталу та майбутні фінансові потоки.

Також незважаючи на різноманітність, сьогодні не існує загально визнаного методу оцінки інтелектуального капіталу, що створює проблему дослідження його динаміки. Саме пошук способів розв'язання цієї проблеми, визначає подальші наукові дослідження.

Список використаних джерел:

1. Бутнік-Сіверський О.Б. Інтелектуальний капітал: теоретичний аспект [Текст] / О.Б.Бутнік-Сіверський // Інтелектуальний капітал. – 2002. – № 1. – 90 с.
2. Русс Й. Интеллектуальный капитал: практика управления [Текст] / Й. Русс, С. Пайк, Л.Фернстем. – СПб: Высшая школа менеджмента, 2007. – 268 с.
3. Брукинг Э. Интеллектуальный капитал: ключ к успеху в новом тысячелетии [Текст] / Э. Брукинг Пер. с англ, под ред. Л. Н. Ковачин. – СПб: Питер, 2001. – 288 с.
4. Леонтьев Б. Б. Цена интеллекта. Интеллектуальный капитал в российском бизнесе [Текст] / Б.Б. Леонтьев. – М.: Акционер, 2002. – 225 с.
5. Майбуров И. Эффективность инвестирования и человеческий капитал в США и России [Текст] / И.Майбуров // Мировая экономика и международные отношения. – 2004. – №4. – 86 с.
6. Бородіна О.М. Людський капітал на селі: наукові основи, стан, проблеми розвитку [Текст] / О.М. Бородіна. – К.: ІАЕУААН, 2003. – 274 с.

7. Roos J. Intellectual Capital: Navigating new business landscape [Text] / J. Roos, G. Roos, N.C. Dragonetti, L. Edvinsson. – Houndmills: Macmillan Press, 1997. – 143 p.
8. Stewart T. Intellectual Capital – The New Wealth of Organizations / T. Stewart. – London: Nocholas Brealey Publishing House, 1999. – 280 p.
9. Економіка України: стратегія і політика довгострокового розвитку / За ред. акад. НАН України В.М. Гейця. - К.: Ін-т економ.прогнозув., Фенікс, 2003. – 1008 с.
10. Зінов В. Проблеми комерціалізації результатів досліджень і розробок [Текст] / В.Зінов // Інтелектуальна власність. – 2000. – № 3. – 135 с.
11. Ситник В.П. Методичні рекомендації щодо трансформації наукової продукції в об'єкти права інтелектуальної власності та їх капіталізація [Текст] / В.П. Ситник, М.Ф. Бойко, А.Ф. Бойчук – К, 2006. – 68 с.

Ключові слова: інтелектуальний капітал, людський капітал, структурний капітал, прямий метод оцінки, експертний метод оцінки, комерціалізація.

Ключевые слова: интеллектуальный капитал, человеческий капитал, структурный капитал, прямой метод оценки, экспертный метод оценки, коммерциализация.

Keywords: intellectual capital, human capital, structural capital, the direct method of evaluation, the expert evaluation method, commercialization.

УДК 659.113.26:005.942(477)

ОЦІНКА ПРИВАБЛИВОСТІ РИНКУ КОНСАЛТИНГОВИХ ПОСЛУГ УКРАЇНИ НА ОСНОВІ ФАКТОРНОГО АНАЛІЗУ

Гриценко О. Г. – к.е.н., професор, кафедра економічної теорії та конкурентної політики, Київський національний торговельно-економічний університет

Рак Ю. А., асистент, кафедра економічної теорії та конкурентної політики, Київський національний торговельно-економічний університет

Гриценко О. Г., Рак Ю. А., Оцінка привабливості ринку консалтингових послуг України на основі факторного аналізу.

Статтю присвячено побудові комплексного показника оцінки привабливості ринків та його застосування для ринку консалтингових послуг України. Привабливість ринку формується під впливом зовнішніх та внутрішніх чинників таких, як темпи росту обсягів ринку, бар'єри входу на ринок, правові обмеження, рівень конкуренції тощо. З метою врахування впливу чинників автори пропонують використовувати загальний коефіцієнт привабливості ринку, що змінюється від 0 до 1. Авторами було проаналізовано вплив кожного з обраних факторів для ринку консалтингових послуг. На ринку виявлено позитивний приріст обсягів реалізації консалтингових послуг, крім того за оцінкою експертів спостерігається зростання кількості консалтингових фірм. Тобто, відбувається розширення ринку. Для оцінки впливу конкуренції на ринкову привабливість, автори пропонують розроблений ними агрегований індекс конкуренції. Чим вищим є значення індексу, тим вищим є рівень конкуренції на ринку. Для визначення ступеню та характеру сегментованості досліджуваного ринку, в статті застосовано тривимірну матрицю Абеля. Для ринку консалтингових послуг було виокремлено групи споживачів, послуг та потреб. Сегментування ґрунтується на основі таких критеріїв: вимірюваність, стабільність, систематизованість, цілеспрямованість. На основі проведених досліджень в статті наводяться межі зміни розробленого показника привабливості, а також розраховано зазначений показник для ринку консалтингових послуг України. Таким чином, в статті проаналізовано причинно-наслідкові зв'язки між ринковими процесами та поведінкою учасників ринку, виявлено специфічні для досліджуваного ринку тенденції розвитку, на основі чого проведено авторську оцінку привабливості ринку консалтингових послуг України.

Гриценко А.Г. Рак Ю.А., Оценка привлекательности рынка консалтинговых услуг Украины на основе факторного анализа.

Статья посвящена построению комплексного показателя оценки привлекательности рынков и его применению для рынка консалтинговых услуг Украины. Привлекательность рынка формируется под влиянием внешних и внутренних факторов таких, как темпы роста объемов рынка, барьеры входа на рынок, правовые ограничения, уровень конкуренции и т.д. С целью учета влияния факторов авторы предлагают использовать общий коэффициент привлекательности рынка, изменяется от 0 до 1. Авторами было проанализировано влияние каждого из выбранных факторов для рынка консалтинговых услуг. На рынке выявлено положительный прирост объемов реализации консалтинговых услуг, кроме того по оценке экспертов наблюдается рост количества консалтинговых фирм. То есть, происходит расширение рынка. Для оценки влияния конкуренции